ŠOSTAKOVIČ – STALIN

Na konci ledna 1936 byl **Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič** (1906 až 1975) v reakci na jeho operu *Lady Macbeth mcenského újezdu* označen za formalistu. Článek nadepsaný *Chaos místo hudby* a otištěný v hlavním prorežimním listu Pravda byl nemilosrdným ortelem vyneseným z nejvyšších politických pater (říká se, že článek napsal sám Stalin). Veřejná represivní kampaň, která se poté proti Šostakovičovi a dalším skladatelům strhla, a každodenní strach o život svůj a svých blízkých Šostakoviče přiměly k tomu, aby si nasadil masku, a to jak ve své tvorbě, tak i v chování a promluvách; nešlo nikdy s určitostí odhadnout, co se pod touto maskou – mnohdy nabývající podoby sarkasmu či grotesky – ve skutečnosti skrývalo.

Během válečných let Šostakovič složil dvě monumentální symfonie zachycující hrůzy války – *Sedmou* zvanou *Leningradská* a *Osmou* (někdy označovanou za *Stalingradskou*). Když válka skončila, generalissimus Josif Vissarionovič Stalin očekával, že Šostakovič napíše symfonii, která majestátně oslaví vítězství nad fašismem a vzdá poctu vůdci. Že složí monument v duchu Beethovenovy *Deváté symfonie d moll s „Ódou na radost"*. ***Symfonie č. 9 Es dur*** (1945), neoklasicky hravá, ovšem šla zcela proti této představě. A následující ***Symfonie č. 10 e moll*** (1953), dokončená několik měsíců po Stalinově smrti, šla ještě dál: nejenže hudbou „vykreslila" skutečnou generalissimovu tvář, ale stvrdila, že umění přežije i největšího tyrana.

> *„Když byla Devátá symfonie uvedena, Stalin se příšerně rozzuřil. Měl dojem, že jsem urazil jeho nejposvátnější city. Nebyl tam sbor, nebyli sólisté, a ani apoteoza nebyla – po podkuřování největšímu z největších ani zdání. Byla to prostě hudba, které Stalin nerozuměl a jejíž hodnota byla tudíž pochybná. (...) I když to zní absurdně, Stalin se o opěvování, které jsem mu upřel, staral mnohem víc než o záležitosti země. (...)*
> *Nemohl jsem napsat apoteozu na Stalina, prostě jsem nemohl. Když jsem psal Devátou, bylo mi jasné, do čeho se pouštím. Stalina jsem přesto později ‚do hudby uvedl', a to ve své další symfonii, Desáté. Zkomponoval jsem ji bezprostředně po jeho smrti. A nikdo dodnes neuhádl, o co se v té symfonii jedná: o Stalina a stalinskou éru. Druhá věta, scherzo, je, zhruba řečeno, Stalinovým hudebním portrétem."*
> (Svědectví. Paměti Dmitrije Šostakoviče, zaznamenal Solomon Volkov, Praha 2005)

SMETANA – LIBUŠE

Libuši, čtvrtou ze svých osmi (dokončených) oper, nepsal **Bedřich Smetana** (1824–1884) pro běžný divadelní provoz, ale jako zcela mimořádnou skladbu, vyhrazenou pro slavnostní příležitosti v národním životě. V její hudbě naplnil svou životní ideu vlasti, národa a slávy způsobem, který dodnes vzbuzuje náš obdiv: dílo je sice svrchovaně monumentální, ale ponechává si lidskou vřelost a nevýbojné vědomí vlastní síly. Operu zahajují ***fanfáry***, které se zcela samozřejmě staly hudbou ohlašující přítomnost hlavy státu.

> *„Město vidím veliké, jehož sláva hvězd se bude dotýkat. Tam v lese je místo, třicet honů odtud vzdálí, Vltava řeka je obíhá. To na půlnoc ohrazuje potok Brusnice hlubokým ouvalem, na polední pak straně skalnatá hora vedle lesa Strahova. Tam když přijdete, najdete člověka prostřed lesa, an tesá práh domu. I nazvete hrad, jejž postavíte, Prahou. A jakož knížata, vojvodové proti prahu klanějí hlavu, tak budou se klaněti i proti městu mému. Budeť mu čest a chvála a bude slovutno světu."*
> (Libušino proroctví, Alois Jirásek: Staré pověsti české)

Stanislav Vavřínek je přední český dirigent a pedagog. Vystudoval hru na flétnu a dirigování na Konzervatoři Brno a dirigování na pražské AMU, poté absolvoval mistrovské kurzy Roberta Benziho ve Švýcarsku, zakončené koncertem s Bielskou filharmonií. V letech 1994–1998 vedl Pražský studentský orchestr, s nímž získal řadu ocenění, a v roce 1998 dirigoval Mezinárodní mládežnický orchestr na festivalu v japonské Šizuoce. Spolupracoval s mnoha významnými českými i zahraničními orchestry včetně České filharmonie, Filharmonie Brno, PKF – Prague Philharmonia, Slovenské filharmonie, Hamburských symfoniků a Gdaňské filharmonie, vystupoval na prestižních festivalech doma i v zahraničí a natočil řadu nahrávek pro Český rozhlas a Českou televizi. Působil jako šéfdirigent Jihočeské komorní filharmonie v Českých Budějovicích (1999–2008), Filharmonie Bohuslava Martinů Zlín (2008–2015) a Komorní filharmonie Pardubice (2018–2025), s níž nadále spolupracuje jako hlavní hostující dirigent.

Filharmonie Brno, příspěvková organizace
Komenského náměstí 534/8, 602 00 Brno, ✆ +420 539 092 801
www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

B | R | N | O jihomoravský kraj MINISTERSTVO KULTURY

Statutární město Brno finančně podporuje Filharmonii Brno.
Vybrané koncerty se konají za finanční podpory Jihomoravského kraje a Ministerstva kultury ČR.

70. koncertní sezona 2025 2026

V orchestru: Hudba a dějepis

výchovné koncerty a 4. mimořádný koncert

Besední dům
únor 2026

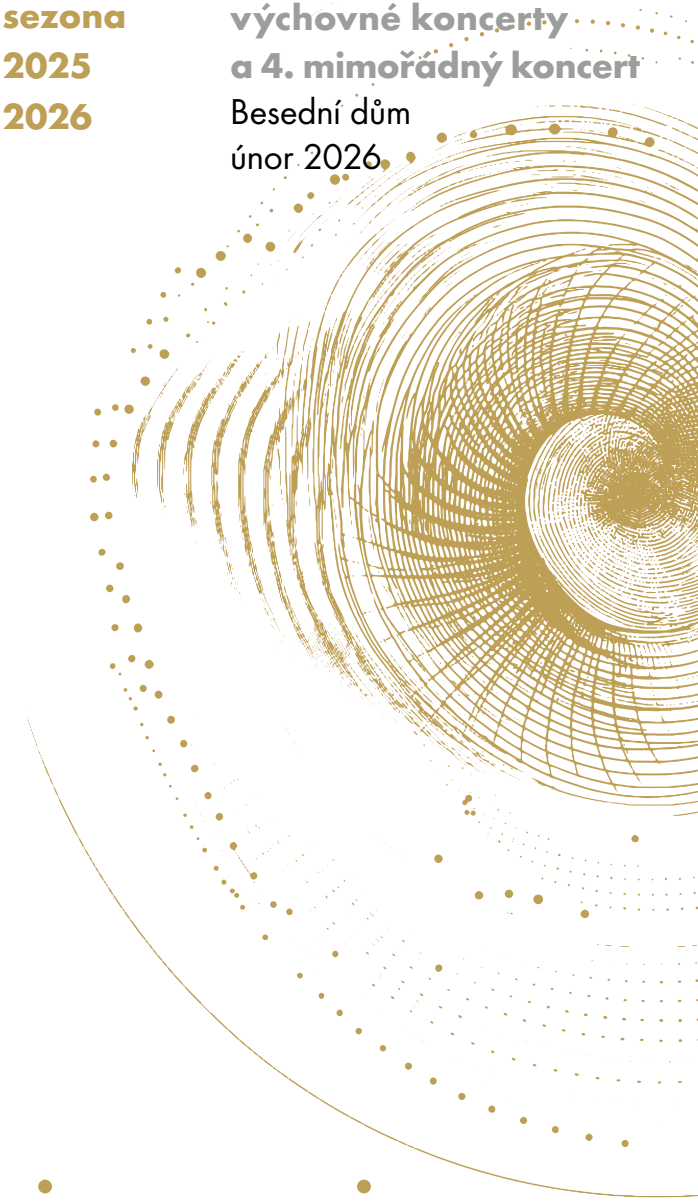

Filharmonie Brno Philharmonic

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL
Alexandrova slavnost, předehra k oratoriu HWV 75

LUDWIG van BEETHOVEN
Symfonie č. 3 Es dur „Eroica“ op. 55
(výběr z 1. věty – Allegro con brio)

AARON COPLAND
Lincolnův portrét, melodram pro vypravěče a orchestr (výběr)

DMITRIJ ŠOSTAKOVIČ
Symfonie č. 9 Es dur op. 70 (1. věta – Allegro)
Symfonie č. 10 e moll op. 93 (2. věta – Allegro)

BEDŘICH SMETANA
Fanfáry z opery **Libuše**

Filharmonie Brno
dirigent **Stanislav Vavřínek**
moderátoři **Kristýna Drášilová** a **Vítězslav Mikeš**
scénář **Kristýna Drášilová**

HÄNDEL – ALEXANDR VELIKÝ

Barokní skladatel **Georg Friedrich Händel** (1685–1759) v mládí hledal profesní štěstí doma v Německu, poté v Itálii, aby se v roce 1712 natrvalo usadil v Londýně. Zpočátku se tam snažil prosadit operami v italském stylu, o ten však konzervativní anglické publikum ztrácelo zájem. Jako vynikající skladatel a zdatný podnikatel časem dokázal zaujmout Anglii, a to oratorii na anglické texty. Nejproslulejším oratoriem se stal *Mesiáš* z roku 1741, ovšem vůbec prvním takovým oratoriem, které Händel napsal, byla ***Alexandrova slavnost***, premiérovaná 19. února 1736. Zhudebněná báseň Johna Drydena opěvuje oslavu dobytí Persie Alexandrem Velikým. Ovšem výrazná role je v textu svěřena postavě hudebníka Timotea, který svým uměním ovládne emoce mocného bojovníka.

BEETHOVEN – NAPOLEON

Symfonii č. 3 Es dur zahájil **Ludwig van Beethoven** (1770 až 1827) své střední tvůrčí období, označované dnes jako „heroické“. Je to dílo v mnoha ohledech přelomové. ***Eroica***, jak tuto symfonii Beethoven nazval, vznikla v letech 1803–1804 a svými monumentálními rozměry, tematickou prací, ideovou náplní, dramatičností a patosem překonala veškeré symfonie, které do té doby byly napsány. Beethoven, přitakávající ideálu Francouzské revoluce, původně zamýšlel symfonii jako oslavu Napoleona coby osvoboditele a hlavního nositele revolučních myšlenek. Když se však Napoleon prohlásil za císaře a začal s dobýváním Evropy, skladatel věnování *intitulata Bonaparte* z titulního listu partitury doslova vyškrábal a skladbu opatřil novým podtitulem *Sinfonia eroica, composta per festeggiare il sovvenire d'un grand'uom* (Hrdinská symfonie, složená na počest velkého muže).

„Není také ničím jiným než obyčejným člověkem! Nyní zašlape všechna lidská práva, jen aby hověl ctižádosti; postaví se výše než ostatní, aby se stal tyranem!“
(Beethoven o Bonapartovi poté, co se tento prohlásil za císaře)

COPLAND – LINCOLN

Aaron Copland (1900–1990) se narodil v newyorském Brooklynu v rodině židovských přistěhovalců z Polska a Litvy. Během studií na sebe upozornil vlivné sponzory, kteří mu umožnili nadále studovat v Paříži, a to ho poté dokázalo prosadit zase zpátky ve Spojených státech, kde se postupně stal vedoucí osobností americké hudební kultury; jako klavírista a dirigent prosazoval americkou hudbu po celém světě, jako pedagog vychoval několik skladatelských generací.

V roce 1942, krátce poté, co Spojené státy vstoupily do druhé světové války (japonským útokem na Pearl Harbor v prosinci 1941), byl Copland vyzván, aby napsal ***Lincolnův portrét***, kterým měl posílit vlastenecké cítění Američanů. Skladbu pojal jako slavnostní melodram, jehož text sestavil z výňatků pěti Lincolnových projevů pokaždé proložených vlastní stručnou charakteristikou prezidentových osobních vlastností.

Připomeňme si, že Lincolnova prezidentská léta (1861–1865) se kryjí s údobím Občanské války, v níž Lincoln jako prezident bojoval proti rebelující jižanské Konfederaci – zprvu výlučně za jednotu Unie a teprve v jejím průběhu stále zřetelněji proti rasové nerovnosti a za zrušení otroctví, jež se považuje za jeho historickou zásluhu.

„Je to věčný zápas mezi dvěma principy, dobrým a špatným, po celém světě. Je to stejný duch, který říká: ‚Ty dři a pracuj a dobývej chléb a já jej budu jíst.‘ Ať už se vyjevuje v jakékoliv podobě – ústy krále, který se snaží podrobit si svůj lid a žít z plodů jeho práce, nebo jako výmluva jedné lidské rasy podrobující si rasu druhou – vždy se jedná o týž princip tyranie.“
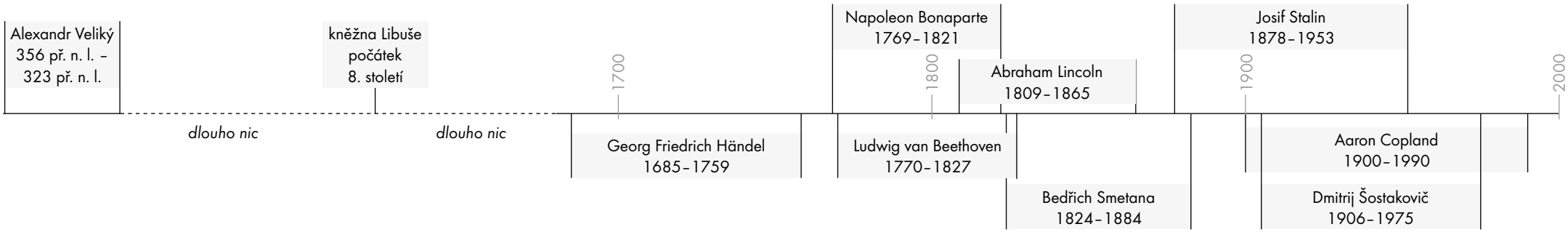
„Nechtěl bych být otrokem, ale ani otrokářem. To vyjadřuje mou ideu demokracie. Co se od tohoto kréda odlišuje, v jakékoli míře tohoto odlišení už není demokracií.“